

Psychological Features of the Professional Formation of Future Psychologists

Психологічні особливості професійного становлення майбутніх психологів

Olena Tanasiichuk

Postgraduate Student, Department of Practical Psychology,
Kherson State University, Kherson (Ukraine)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9408-0248>
Researcher ID: AAE-2026-2020
E-mail: prioralaunch@gmail.com

Олена Танасійчук

Аспірантка кафедри практичної психології, Херсонський державний університет, м. Херсон (Україна)

ABSTRACT

*In the article the author describes the results of diagnostic work with first-year students-psychologists. **The aim of the article** is to highlight the results of empirical research of individual typological features of first-year students-psychologists, taking into account the indicators of professional formation: professional identity, motivation of professional activity and specificity of professional self-realization and activity of the profession of psychologist.*

*A bank of diagnostic tools was used for the study, that included the following **methods**: «Questionnaire for revealing the level of professional orientation and readiness of students to professional activity» (O. Kokun), the technique «Motivation of professional activity» (K. Zamfir, modifications by A. Rean), the technique «The Research of professional identity» (L. Schneider), the test*

Address for correspondence, e-mail: kpnu_lab_ps@ukr.net

Copyright: © Tanasiichuk Olena

The article is licensed under **CC BY-NC 4.0 International**
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

© Tanasiichuk Olena

DOI (article): <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-48.253-271>

<http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246>

253

«Who am I?» (M. Kun, T. Markpartland; in Rumiantseva's modification), the test «Individual-typological questionnaire» (L. Sobchuk). The choice of methods is conditioned by the concept of E. Zeer about four components of professional formation.

Thirty first-year students-psychologists of Kherson State University participated in the study. According to **the results of the study**, the correlations were formed between indices of individual typological characteristics with pronounced motivational component to professional activity, level of professional identity and self-esteem of the individual.

Conclusions. The first-year students tend to be approved in a social group; social relations, position in the team and relationships with teachers are significant at this stage of age development; the achieved professional identity is formed in only one third of the respondents. The first-year students have the best motivation complexes, at this age period the professional achievement is not a priority, but the formation of one's identity is significant.

Key words: individual psychological profile, motivation, professional identity, self-esteem, profессиogenesis.

Вступ

Динамічні процеси соціально-економічних перетворень, трансформація особистісної свідомості, діджиталізація усіх сфер життя суспільства ставлять особистість сучасного фахівця в нові умови професіогенезу. Для повноцінної реалізації професійного потенціалу особистості необхідно формування достатніх умов для підготовки майбутнього фахівця. Дослідження особливостей професійної підготовки психологів, починаючи з етапу входження у професію, а саме з першого курсу університету, є важливою умовою подальшого успішного професійного становлення. Запропонована тема набуває особливої значущості в період трансформацій у багатьох професійних сферах сучасної України, що стимулює необхідність інноваційних зрушень. Дослідження такого плану існують, але вони не втрачають своєї актуальності за рахунок постійного, іноді гетерохронного, соціального й історичного розвитку.

У наш час важливо бути фахівцем у професійному середовищі особистості, але, як зазначає В. Панок (Панок, 2013), із професіоналізацією психологів пов'язана низка проблемних питань, а саме: професійна підготовка викладачів і рівень методологічної підготовки, навантаження викладачів, професійна спрямованість студентів як майбутніх фахівців, несформованість професійної позиції тощо. Серед шляхів вирішення порушених питань В. Панок називає необхідність перебудови освітньої системи і формування професійної спрямованості та професійної позиції. Якщо першим питанням займається Міністерство науки України, то нам необхідно вирішити друге, що стосується професіоналізації студентів. І починати необхідно з першого курсу, який є важливим етапом для студентів у професійній підготовці та професійному становленні й відіграє визначальну роль у формуванні необхідних професійних якостей, а також надає студенту можливість уже на перших курсах усвідомити мотивацію власного вибору, що відповідає професійному спрямуванню. Тому дослідження психологічного портрета особистості першокурсника є актуальною та значущою темою.

Як зазначають П. Венгер, Дж. Б. Комбес, В. Ковез-Мазфеті й інші (Венгер, 2009), студентське життя, особливо на першому курсі, – це період особистісної нестабільності, упродовж якого студенти-першокурсники перевіряють свої сили, набувають нових знань щодо свого «Я», коригують власні негативні сторони. У Франції, як і в Україні, студенти першого курсу повинні адаптуватися до змін (змінюється система соціальної підтримки й контролю від викладачів – навчання стає більш самостійним та індивідуалізованим) і засвоїти ефективні методи збору й обробки інформації.

Період першого курсу – це завершальний етап підліткового періоду розвитку, впродовж якого особистість студента трансформується під впливом швидких особистісних, психічних, соціальних змін й ідентифікаційних проблем (Расковер, 2015). Як зазначають за результатами власного

дослідження Т. Вангері, Е. Кімані та З. Мутвелеті (Вангері, 2012), перед особистістю студента постає багато питань перехідного етапу, а саме: особистісна самостійність, соціальні стосунки, життя на новому місці, адаптація до нових умов діяльності тощо.

Як указує І. Товкач (Товкач, 2018), знання індивідуальних особливостей студента, на основі яких будується система включення його в нові види діяльності й нове коло спілкування з однолітками, науковцями, практиками, дає змогу уникнути дезадаптаційного синдрому, зробити процес пристосування до нових умов навчання рівним і психологічно комфортним, дозволяє покращити та гармонізувати рівень його навчання й особистісного зростання.

Мета статті – розкрити і проаналізувати індивідуально-типологічні особливості студентів-психологів першого курсу навчання, враховуючи показники професійного становлення: професійну ідентичність, мотивацію професійної діяльності та специфіку професійної самореалізації.

Завдання статті

1. Висвітлити результати емпіричного дослідження індивідуально-типологічних характеристик особистості й особливостей професійного становлення студентів першого курсу.
2. Описати і проаналізувати значущі статистичні показники за всіма критеріями.

Методи та методики дослідження

У статті висвітлено результати однієї з необхідних груп у межах дослідження психологічних особливостей особистості на різних етапах професійного становлення. Дослідження проводилося на базі Херсонського державного університету, в якому прийняло участь 30 осіб.

Професійне становлення не є певним однокомпонентним явищем, воно потребує комплексного дослідження. При виборі методик ми спиралися на концепцію Е. Зеєра (Зеєр,

© Tanasiichuk Olena

DOI (article): <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-48.253-271>

2007) про чотири складові професійного становлення та враховували такі показники, як: мотиваційні складові професійної діяльності; сукупність знань, умінь, ціннісних орієнтацій для майбутньої професії; професійно важливі якості, що визначають продуктивність професійної самореалізації; особливості формування професійної компетентності. Ми опускаємо дослідження психофізіологічних якостей (лише у вигляді самооцінки), оскільки вважаємо: якщо особистість реалізується у професії, то її рівень психофізіологічної відповідності достатній для професійної діяльності та знаходиться у межах норми.

Для дослідження було використано набір психодіагностичного інструментарію, а саме: «Опитувальник для виявлення рівня професійної спрямованості та готовності студентів» (О. Кокун) дав нам змогу оцінити рівень вираженості різних компонентів професійного спрямування студентів першого курсу та їх готовності до майбутньої самостійної професійної діяльності; методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір; у модифікації А. Реана) була використана для вимірювання рівня вираженості мотиваційних тенденцій (внутрішніх або зовнішніх), а також для розуміння напрямку (позитивного або негативного) зовнішнього мотивування; методика «Дослідження професійної ідентичності» (Л. Шнейдер) – цільове дослідження типу професійної ідентичності; тест «Хто Я?» (М. Кун, Т. Маркпартленд; у модифікації Румянцевої) нами використано для встановлення рівня самооцінки, а також визначення значущості професії психолога у житті досліджуваних; тест «Індивідуально-типологічний опитувальник» (Л. Собчик) – кожна професія має вимоги до психологічного профілю фахівця та його набору професійно важливих якостей, і психологічна діяльність не є винятком, використання цієї методики обумовлено цікавістю до індивідуально-типологічних якостей першокурсників, із перспективою порівняння з результатами студентів інших курсів. Для обробки й інтерпретації

отриманих даних було застосовано коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона та критерії кутового перетворення Фішера.

Результати та дискусії

Почнемо опис результатів з особливостей професійного становлення, що є невід'ємною частиною нашої роботи. Представимо результати за методикою «Опитувальник для виявлення рівня професійної спрямованості та готовності студентів» (О. Кокун). Перше запитання опитувальника стосується *часових витрат* студентів на підготовку до навчальної діяльності в середньому, вимірювані показники – години за день. На підготовку не витрачають часу 6,7% студентів, 20% – займаються близько години, 30% студентів вважають, що 1–2 години достатньо для підготовки, 33,3% витрачають 2–3 години, понад 3 години підготовка займає у 10% досліджуваних. Це запитання стосується ставлення до навчання з боку студентів і якості їх самостійної підготовки, а також доцільності часових витрат. Оптимальні затрати – 2–3 години, оскільки за цей проміжок часу навантаження на сенсорну систему та когнітивні процеси є помірними, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та його обробці.

На *позанавчальну діяльність* більшість студентів (понад 46%) виділяють понад 3 години, 23,3% – 1–2 години, 20% – 2–3 години і 10% – до 1 години. Такі результати відповідей на друге запитання. Діяльність, що не стосується аудиторних і навчальних заходів, сприяє розширенню загального кругозору особистості, можливого розширенню професійних знань за рахунок знайомства зі сферами творчості, мистецтва, техніки тощо. Також подібна діяльність дає змогу зняти емоційну напругу і нервово-психічне навантаження, оскільки навчання потребує не тільки бажання та мотивації, а й вольових зусиль.

Третє запитання стосується *фізіологічних особливостей* респондентів, а саме темпів нервово-психічного функціонування. 46,7% студентів зазначають, що їх працездатність не

змінюється упродовж дня, 26,7% – покращується і стільки ж – погіршується. Четверте запитання подібне, але коригуються часові рамки, тобто стосується тижневого навантаження: у 60% студентів їх нервово-психічний стан стабільний, у 13,3% – покращується та в 26,7% – погіршується. Ми можемо стверджувати, що більшість респондентів справляються з різними видами роботи й особистісними переживаннями на хорошому адаптивному рівні.

П'яте запитання описує загальний рівень фізичного та психічного здоров'я. Ми отримали такий розподіл результатів: 66,7% – суб'єктивно оцінюють свій рівень здоров'я як нормальний, 26,7% – умовно визначають хороший рівень, по 3,3% – відповідно поганий і дуже хороший рівні. Тобто, лише одна особа визначає рівень свого загального здоров'я як поганий, що може свідчити про знижені психофізіологічні показники або, можливо, початкові астено-невротичні стани, але цей аспект ми опускаємо з нашого дослідження, тим більше, що подібні стани потребують підлаштування професійних умов під особистісні характеристики фахівця, а не виключають можливості професійної діяльності загалом.

Аспект соціальних відносин розглядається у шостому (спілкування з одногрупниками) та сьомому (взаємовідносини з викладачами) запитаннях. Відповідно 56,7% і 53,3% респондентів оцінюють рівень взаємовідносин з одногрупниками та викладачами як хороший, 36,7% і 33,3% – як нормальний, 6,7% і 13,3% – як дуже добрий. Тобто, першокурсники добре адаптовані до нового соціального середовища, конфліктів між одногрупниками та викладачами не виникає. Процес адаптації та соціалізації у новому колективі пройшов на високому рівні. На даному етапі професійного становлення соціальний аспект не є перешкодою для початку професіоналізації.

Позитивним моментом є те, що 93,3% респондентів самостійно обрали професію психолога. Лише 6,7% мають іншу мотивацію, яку не зазначають (винятком є рекомен-

дації батьків, друзів і вчителів). Цей аспект розкритий у дев'ятому запитанні. *Самостійний вибір* професії сформований, насамперед, внутрішньою мотивацією, що сприяє якіснішому входженню у професійне середовище. З відповідей на десяте запитання бачимо, що вмотивованість вибору майбутньої професії психолога виражена дуже сильно у 13,3% респондентів, сильно – у 50%, середньо – у 26,7% і не виражена – у 10%. Тобто, є декілька осіб, які вже на цьому етапі відчувають розчарування в обраній професії.

Одинадцять запитання дає змогу оцінити *зацікавленість респондентів* у майбутній діяльності. Так, у 10% зацікавленість виражена на високому рівні, у 50% – на рівні вище середнього, у 13,3% – на посередньому рівні й у 3,3% – на низькому рівні.

Обізнаність про умови та специфіку професії вимірювалася у дванадцятому запитанні. Так, 6,7% респондентів вважають, що знають практично все, 36,7% – достатньо освідомлені, 50% – мають певне уявлення, 6,7% – майже нічого не знають про специфіку діяльності. Якщо порівнювати отримані результати з дослідженнями О. Сорокіної, то ми маємо підтвердження того, що студенти першого курсу більш обізнані про специфіку професійної діяльності, ніж раніше.

Тринадцять запитання розкриває *суб'єктивну оцінку професійних знань і вмінь*. Із результатів стає очевидно, що 46,7% опитаних оцінюють свої навички як хороші, 40% – як середні, 13,3% – як низькі.

У майбутньому *планують працювати* за професією 16,7% – точно, 43,3% – напевно так, 26,7% – не вирішили, 6,7% – скоріше ні, 6,7% – ні. Як зазначала О. Сорокіна, ми маємо прошарок студентів, які не планують працювати за фахом уже на даному етапі, оскільки обрали спеціальність лише за її універсальність.

Дуже добре підготовленими до професійної діяльності є 3,3% респондентів, 10% визначають хорошу готовність,

33,3% – середню, 53,3% – погану і 3,3% – дуже низьку. Тобто, більшість студентів, у принципі, реально оцінюють свої можливості, не перебільшують їх, імовірно, для них навчання – це набуття й удосконалення знань, умінь і навичок.

Академічна успішність описується у шістнадцятому запитанні та визначає, що на відмінно навчаються 6,7% респондентів, на 4,5 – 10%, на 4 – 60%, на 3,5 – 13,3% і на 3 – 10%. Якщо якісно порівняти зазначені відповіді з результатами попереднього запитання, то є підстави стверджувати, що студенти дещо критично оцінюють свої можливості, оскільки у більшості з них показники академічної успішності вищі, ніж самооцінка власних сил.

Останнє запитання стосується оцінки свого *матеріального становища*. Так, 56,7% респондентів оцінюють його як нормальне, 40% – як хороше та по 3,3% – відповідно як погане та дуже добре. Для більшості студентів матеріальне становище не стане перешкодою для навчання.

Ураховуючи відповіді на запитання опитувальника О. Кокуна, ми встановили, що підготовлені до виконання професійної діяльності на середньому рівні 53,3% респондентів, на рівні вище середнього – 36,7% і на низькому – 10%. Результати респондентів за рівнями професійного самовизначення розподілилися таким чином: дуже низький рівень у 3,3% студентів, низький – у 13,3%, середній – у 53,3%, вище середнього – у 26,7%, високий – у 3,3%. Готовність до самостійної роботи виражена на рівні вище середнього у 3,3% респондентів, на середньому рівні – у 86,6% і на низькому – в 3,3%. Отже, студенти першого курсу готові до навчальної діяльності, бажають її освоїти й мають упевненість у досягненні позитивного результату в своїй діяльності.

Особливості професійного становлення, визначені респондентами на основі суб'єктивних відчуттів, ми вже опи-

сали, тепер важливо розкрити результати за об'єктивними показниками.

Професійна ідентичність є важливим утворенням, що формується у процесі професіогенезу особистості. За методикою «Дослідження професійної ідентичності» (Л. Шнейдер) було встановлено, що *передчасна ідентичність* не характерна більшості досліджуваних першого курсу. Яскраво виражений статус визначається лише у 6,7% респондентів. Це варіант нав'язливої ідентичності, коли людина взагалі не приймала відповідальних рішень у житті. *Дифузна ідентичність* виражена у 10% осіб. У респондентів цієї групи немає стійких зв'язків, цінностей і переконань. Яскраво виражена *криза вибору* в 10% респондентів. Студенти цієї групи перебувають у стані пошуку ідентичності та виходу з кризи. *Досягнута ідентичність* зустрічається у 26,7% респондентів. Ця група характеризується сформованістю особистісно значущих цілей, цінностей, переконань, що є основою для спрямованості й усвідомленості життєвої орієнтації. *Псевдо-ідентичність* виражена у 46,6%. Респонденти заперечують свою унікальність, мають порушений механізм ідентифікації та відособлення з ознаками гіпертрофованості, порушення часових зв'язків життя, ригідності «Я-концепції», хворобливого неприйняття критики. Але за сприятливих умов навчально-професійної підготовки можливо формування досягнутої ідентичності.

Другим показником професійного становлення є мотиваційна складова. Методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір; у модифікації А. Реана) дала нам змогу оцінити мотиваційні комплекси майбутньої професійної діяльності, які виражені у досліджуваних на даний момент. Оптимальним і збалансованим комплексом мотивів є $ВМ > ЗПМ > ЗНМ$ і $ВМ = ЗПМ > ЗНМ$, де ВМ – це внутрішня мотивація на високому рівні або дорівнює зовнішній позитивній мотивації, ЗПМ – зовнішня позитивна мотивація на середньому рівні, ЗНМ – зовнішня негативна мотивація

на низькому рівні або дорівнює нулю. Чим оптимальніший мотиваційний комплекс, тим більше навчальна і майбутня професійна діяльність мотивовані внутрішнім змістом професійної діяльності. Ефективність такої діяльності максимальна. Оптимальний мотиваційний комплекс зустрічається у більшості досліджуваних, а саме 56,7%. $BM = ЗПМ > ЗНМ$ характерно для 6,8% досліджуваних. $BM = ЗНМ > ЗПМ$ зустрічається у 10% респондентів, як і мотиваційні комплекси $ЗНМ > BM > ЗПМ$ і $ЗПМ > BM = ЗНМ$. $BM > ЗПМ = ЗНМ$ і $ЗНМ > ЗПМ > BM$ характерні для 3,3% досліджуваних.

Рівень самооцінки відображає ставлення особистості до самої себе, а також визначає рівень професійної ідентичності, тому важливо дослідити і цей аспект. За тестом «Хто Я?» (М. Кун, Т. Маркпартленд; у модифікації Румянцевої) було встановлено, що завищений рівень самооцінки характерний для 26,7% досліджуваних, адекватний рівень – для 46,7%, занижений – для 26,7%. Також ми виміряли рівень саморефлексії: 13,3% досліджуваних мають низький рівень саморефлексії, 33,3% – середній, 53,4% – високий. Орієнтація на сьогодні виражена у 97,8% досліджуваних, а на майбутнє лише у 2,2%.

Ми проаналізували ідентифікаційні характеристики трьох перших і трьох останніх позицій. Перші три групи характеристик є показником усвідомлення себе в цьому світі та значущих для особистості соціальних ролей або індивідуальних характеристик. Останні три характеристики, за К. Юнгом, це вираження нашого несвідомого, його максимальне розкриття. Коли закінчуються свідомі речі, починається світ малопізнаного, глибинно особистісного. Аналіз ідентифікаційних характеристик засвідчив, що для студентів першого курсу значущими є: «соціальне Я» – 31% характеристик, «комунікативне Я» – 4,3%, «фізичне Я» – 3,3%, «діяльнісне Я» – 4,3%, «перспективне Я» – 2,1%, «рефлексивне Я» – 55%.

Важливим аспектом нашої роботи є встановлення кореляційних зв'язків між професійно важливими якостями особистості студентів-першокурсників, які було отримано за допомогою тесту «Індивідуально-типологічний опитувальник» (Л. Собчик). Для співставлення даних за методиками результати було стандартизовано за усіма показниками.

За допомогою коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона було встановлено, що агравація корелює з екстраверсією ($-0,57$; $p \leq 0,001$), спонтанністю ($-0,58$; $p \leq 0,001$), інтроверсією ($0,65$; $p \leq 0,001$), лабільністю ($-0,56$; $p \leq 0,01$), самооцінкою ($-0,39$; $p \leq 0,05$). Ми можемо говорити, що для людини, яка має орієнтацію на оточуючий світ і характеризується високим рівнем відреагування на стимули зовнішнього середовища, не характерно перебільшувати інформацію. Ми виявили негативний, або зворотний, кореляційний зв'язок, який свідчить про те, що за зростання показника екстраверсії знижується рівень агравації. Протилежною характеристикою для екстраверсії є інтроверсія, з якою встановлено позитивний кореляційний зв'язок з агравацією, що свідчить про те, що за зростання зовнішньої пасивності при високому рівні інтрапсихічної активності відбувається посилення наявних проблем і складних особистісних якостей. Також агравація підсилюється за рахунок самодіяльності, здатності людини до самостійних вчинків і гнучкості психічних процесів. Негативний кореляційний зв'язок самооцінки й агравації свідчить про те, що за адекватного рівня самооцінки перебільшення певних речей не відбувається.

Екстраверсія має тісний кореляційний зв'язок з інтроверсією ($-0,49$; $p \leq 0,01$) і лабільністю ($0,55$; $p \leq 0,01$). Негативний кореляційний зв'язок між екстраверсією й інтроверсією загалом зрозумілий, оскільки це антонімічні характеристики. Крім того, такі показники свідчать, що у цьому віці дуже вираженою є тенденція або до усамітнення, або до соціального середовища. Їх поєднання не можливе. Екстраверти характеризуються здібністю до швидкого перебігу

нервових імпульсів, що стимулює активність у діяльності та швидке прийняття рішень. Вони достатньо відкриті до нової діяльності, легко засвоюють нову інформацію.

Спонтанність корелює з агресивністю (0,62; $p \leq 0,001$), ригідністю (-0,52; $p \leq 0,01$), сенситивністю (-0,49; $p \leq 0,01$). Агресивність, за отриманими результатами, має спонтанний характер, не залежить від обставин і не є чимось прихованим. Незаплановані заздалегідь ситуації можуть провокувати стани, пов'язані з емоційними переживаннями різної модальності. Ситуації, у яких необхідно встановлювати контакти з новими людьми, не викликають дискомфорту.

Агресивність у студентів першого курсу пов'язана з ригідністю (0,45; $p \leq 0,05$), сенситивністю (-0,38; $p \leq 0,05$), зовнішньою позитивною мотивацією (0,44; $p \leq 0,05$), зовнішньою негативною мотивацією (-0,6; $p \leq 0,001$). Як бачимо, агресивні тенденції можуть виникати в ситуаціях, що є як запланованими, так і спонтанними, але спостерігається втрата сенситивності, розуміння своїх відчуттів та емоцій, нечуттєвість до стану інших людей. Цікавим є той факт, що зовнішня позитивна мотивація провокує більший рівень агресії, ніж зовнішня негативна мотивація.

Ригідність корелює із сенситивністю (0,54; $p \leq 0,01$) і зовнішньою негативною мотивацією (-0,37; $p \leq 0,05$). Ригідність і спонтанність є протилежними характеристиками. Чим вищий рівень ригідності, тим менше особистості реагують на негативну критику зі сторони оточуючих, але вони стають більш чутливими до власного стану.

Зв'язок інтроверсії з лабільністю (-0,44; $p \leq 0,05$) свідчить про те, що інтроверти, на відміну від екстравертованих осіб групи першого курсу, менш соціалізовані, роботу виконують спокійно, нешвидко, методично, що пов'язано з особливостями перебігу нервових процесів.

У студентів першого курсу сенситивність пов'язана з тривожністю (0,57; $p \leq 0,001$): чим вищий рівень пережи-

вання з приводу власного здоров'я, стану іншого або ситуацій, що відбуваються навколо, тим вищий рівень тривожних особистісних або реактивних переживань. Негативна зовнішня оцінка (0,43; $p \leq 0,05$) також впливає на рівень відчуттів особистості. Тривожність корелює із зовнішньою негативною мотивацією (0,48; $p \leq 0,01$). Самооцінка (-0,38; $p \leq 0,05$) тривожних людей знижується в ситуаціях, що викликають негативні переживання, і навпаки: якщо людина в душевному спокої, її самооцінка у межах норми. Оцінка людей з оточення, яка має негативний зміст, викликає підвищені рівні тривоги.

Індивідуально-психологічна якість – лабільність – пов'язана із самооцінкою (-0,38; $p \leq 0,05$). Лабільність заважає адекватно оцінювати власну особистість. Це те, з чим на практиці найчастіше виникають проблеми, оскільки зазначена характеристика дає людині змогу реалізуватися в різних сферах, але не дає розуміння, що ближче до душі.

Професійна ідентичність не корелює з жодним із показників. Тобто, професійне становлення не набуває особливої значущості на даному етапі навчання.

Внутрішня мотивація пов'язана лише із зовнішньою позитивною мотивацією (0,56; $p \leq 0,01$), що свідчить про необхідність позитивної оцінки близькими, рідними або оточуючими людьми для формування власної мотивації, тобто на даному етапі мотивування працює за рахунок процесів інтеріоризації.

Висновки

Проведене дослідження дало нам підстави сформулювати низку емпіричних висновків: 1) нами встановлено, що студенти першого курсу нерационально використовують часові ресурси, лише третина студентів витрачають на підготовку оптимальну кількість годин, практично половина студентів витрачають час на позанавчальну діяльність, тобто на

те, що приносить задоволення і не потребує мотиваційно-вольових зусиль; 2) загальний рівень фізичного та психічного здоров'я, темпи нервово-психічної діяльності для студентів першого курсу не є перешкодою для навчання; 3) соціальні відносини, становище в колективі та взаємовідносини з викладачами є значущими на цьому етапі вікового розвитку; 4) майже усі досліджувані зазначають самостійність вибору професії психолога, що сприяє більш якісному й ефективно-му професійному навчанню, але є прошарок студентів, які розчарувалися у професії, також є респонденти, які обрали цю спеціальність, не плануючи працювати психологом, тобто за її універсальність і можливість використати знання, вміння та навички в інших сферах життя; 5) досягнута професійна ідентичність сформована у третини досліджуваних, вони характеризуються сформованою вольовою сферою, що важливо для виконання професійних обов'язків; 6) у студентів першого курсу виражені оптимальні мотиваційні комплекси $BM > ЗПМ > ЗНМ$ і $BM = ЗПМ > ЗНМ$; 7) ідентифікаційні характеристики свідчать про значущість для досліджуваних соціальних характеристик, а також формування власної ідентичності, або персоналіті. Фізичний, діяльнісний і перспективний аспекти цікавлять студентів меншою мірою.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших наукових пошуків полягають у продовженні вивчення особливостей формування особистості майбутніх психологів на різних етапах професійного становлення та порівнянні отриманих результатів.

Література

- Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 2-е изд., стереотип. Москва : Издательский центр «Академия», 2007. 240 с.
- Панок В. Г. Професійне становлення професійних психологів: досвід та перспектива. *Психологія і суспільство*. 2013. № 3. С. 135–141.

© Tanasiichuk Olena

- Сорокіна О. Зміст уявлень студентів-психологів про специфіку майбутньої професійної діяльності. *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Психологія)*. 2016. № 3 (54). С 62–65.
- Товкач І. Є. Психологічний портрет студента-першокурсника. *Молодий вчений*. 2018. № 8. С. 94–98.
- Rascovar, A. M. (2015). Ego development and anxiety during emerging adulthood. *Masters Thesis*, Smith College. Northampton : MA. 37 p.
- Verger, P., Kovess-Masfety, S., Choquet, M., Guagliardo, V., Rouillon, F., & Peretti-Wattel, P. (2009). Psychological distress in first year university students: Socioeconomic and academic stressors, mastery and social support in young men and women. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 44, 643–650.
- Wangeri, T., Kimani, E., & Mutweleli, S. M. (2012). Transitional challenges facing university first year students in Kenyan public universities: A Case of Kenyatta University. *Interdisciplinary Review of Economics and Management*, 1, 2, 43–50.

References

- Zeier, E. F. (2007). *Psikhologiya professionalnogo razvitiia [Psychology of professional development]*. Moskva : Izdatelskii tsentr «Akademiia» [in Russian].
- Panok, V. H. (2013). Profesiine stanovlennia profesiinykh psykholohiv: dosvid ta perspektyva [Professional formation of professional psychologists: experience and perspectives]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and society*, 3, 135–141 [in Ukrainian].
- Sorokina, O. (2016). Zmist uivlen studentiv-psykholohiv pro spetsyfyku maybutnioi profesiinoi diialnosti [The ideas of students-psychologists about the specifics of future professional activity]. *Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka. Seriya: Psikhologiya – Pedagogical process: theory and practice. Series: Psychology*, 3 (54), 62–65 [in Ukrainian].
- Tovkach, I. Ye. (2018). Psykholohichnyi portret studenta-pershokursnyka [Psychological portrait of a first-year student]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 8, 94–98 [in Ukrainian].
- Rascovar, A. M. (2015). Ego development and anxiety during emerging adulthood. *Master's Thesis*, Smith College. Northampton : MA.
- Verger, P., Kovess-Masfety, S., Choquet, M., Guagliardo, V., Rouillon, F., & Peretti-Wattel, P. (2009). Psychological distress in first year university students: Socioeconomic and academic stressors, mastery and social support in young men and women. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 44, 643–650.

Wangeri, T., Kimani, E., & Mutweleli, S. M. (2012). Transitional challenges facing university first year students in Kenyan public universities: A Case of Kenyatta University. *Interdisciplinary Review of Economics and Management*, 1, 2, 43–50.

Танасійчук Олена. Психологічні особливості професійного становлення майбутніх психологів

АНОТАЦІЯ

У статті описано результати діагностичної роботи зі студентами перших курсів спеціальності «Психологія». Основна **мета роботи** – висвітлити результати емпіричного дослідження індивідуально-типологічних особливостей студентів-психологів першого курсу навчання, враховуючи показники професійного становлення: професійну ідентичність, мотивацію професійної діяльності та специфіку професійної самореалізації й діяльності професії психолога.

Для дослідження було використано пакет діагностичного інструментарію, що включає такі **методики**, як: «Опитувальник для виявлення рівня професійної спрямованості та готовності студентів» (О. Кокун), методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір; у модифікації А. Реана), методика «Дослідження професійної ідентичності» (Л. Шнейдер), тест «Хто Я?» (М. Кун, Т. Маркпартленд; у модифікації Румянцевої), тест «Індивідуально-типологічний опитувальник» (Л. Собчик). Вибір методик обумовлено концепцією Е. Зеєра про чотири складові професійного становлення, до яких належать: мотиваційні складові професійної діяльності; сукупність знань, умінь і ціннісних орієнтацій для майбутньої професії; професійно важливі якості, що визначають продуктивність професійної самореалізації; особливості формування професійної компетентності.

У дослідженні взяло участь 30 студентів перших курсів спеціальності «Психологія» Херсонського державного університету. За **результатами дослідження** було виявлено кореляційні зв'язки між показниками індивідуально-типологічних характеристик із вираженою мотиваційною складовою до професійної діяльності, рівнем професійної ідентичності та самооцінкою особистості.

Висновок. Студенти-першокурсники мають тенденцію до утвердження в соціальній групі; соціальні відносини, становище в колективі та

взаємовідносини з викладачами є значущими на цьому етапі вікового розвитку; досягнута професійна ідентичність сформована лише у третини досліджуваних; у студентів першого курсу виражені оптимальні мотиваційні комплекси; загальний рівень фізичного та психічного здоров'я, темпи нервово-психічної діяльності для студентів першого курсу не є перешкодою для навчання; на цьому віковому етапі професійні досягнення не є пріоритетними, а значуще формування власної ідентичності.

Ключові слова: індивідуально-психологічний профіль, мотивація, професійна ідентичність, самооцінка, професіогенез.

Танасійчук Елена. Психологические особенности профессионального становления будущих психологов

АННОТАЦИЯ

В статье описаны результаты диагностической работы со студентами первых курсов специальности «Психология». Основной **целью работы** является ознакомление с результатами эмпирического исследования индивидуально-типологических особенностей студентов-психологов первого курса обучения, учитывая показатели профессионального становления: профессиональную идентичность, мотивацию профессиональной деятельности, специфику профессиональной самореализации и деятельности профессии психолога.

Для исследования был использован пакет диагностического инструментария, включавший следующие **методики**: «Опросник на выявление уровня профессиональной направленности и готовности студентов» (А. Кокун), методику «Мотивация профессиональной деятельности» (К. Замфир; в модификации А. Реана), методику «Исследование профессиональной идентичности» (Л. Шнейдер), тест «Кто Я?» (М. Кун, Т. Маркпартленд; в модификации Румянцевой), тест «Индивидуально-типологический опросник» (Л. Собчик). Выбор методик обусловлен концепцией Э. Зеера о четырех составляющих профессионального становления, среди которых: мотивационные составляющие профессиональной деятельности; совокупность знаний, умений и ценностных ориентаций для будущей профессии; профессионально важные качества, определяющие особенности профессиональной самореализации; специфика формирования профессиональной компетентности.

В исследовании приняло участие 30 студентов первых курсов специальности «Психология» Херсонского государственного университета. По результатам исследования были обнаружены корреляционные связи между показателями индивидуально-типологических характеристик с выраженной мотивационной составляющей в профессиональной деятельности, уровнем профессиональной идентичности и самооценкой личности.

Вывод. *Студенты-первокурсники имеют тенденцию к утверждению в социальной группе; социальные отношения, положение в коллективе и взаимоотношения с преподавателями являются значимыми на этом этапе возрастного развития; достигнутая профессиональная идентичность сформирована у трети испытуемых; у студентов первого курса выраженными являются оптимальные мотивационные комплексы; общий уровень физического и психического здоровья, темпы нервно-психической деятельности для студентов первого курса не являются препятствием для обучения; на этом возрастном этапе профессиональные достижения не являются приоритетными, более значимым определяется формирование собственной идентичности.*

Ключевые слова: *индивидуально-психологический профиль, мотивация, профессиональная идентичность, самооценка, професиогенез.*

Original manuscript received January 25, 2020

Revised manuscript accepted March 04, 2020